

BOG‘ QO‘YNIDA IKKI DARAXT...

Tursunova Manzuraxon Xojiakbar qizi*Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti talabasi*

Annatsiya: *O‘zbek hikoyachiligining cho‘qqilaridan biri hisoblanadigan Anor hikoyasida, Abdulla Qahhorning obraz yaratish barasidagi yuksak mahorati yaqqol ko‘zga tashlanadi. Yana bir adibimiz ham Anor haqida g‘azal bitgan Muqimiydir. Ikki adibimiz ham ikki xil davrda ijod etib bir birlarini ko‘rishmagan bo‘lsada turmush tarsi o‘xshadir. Ushbu maqola ushbu ikki adibimiz yaratgan Anor deb nomlagan hikoya va g‘azalni tahliliga bag‘ishlanadi.*

Kalit so‘zlar: *O‘zbek adabiyoti, Muqimiy, Qahhor, qashshoqlik, bolalik.*

O‘zbek adabiyotida obrazlarning boyitilishi ramziy ma’nolarda turli detallardan ustalik bilan foydalanilishidan nomoyon bo‘ladi. Asarga detallarni to‘g‘ri tanlash va o‘z o‘rnida qo‘llash adibdan yuksak hissiy o‘ynoqi qalb qo‘rini talab etadi. Ana shunday qalam ustalari bo‘lgan Muhammad Aminxo‘ja Muqimiy va Abdulla Qahhor buning uddasidan chiqdilar va asarlariga ramziy ifoda aks ettirib, “ANOR” deb nomladilar.

Muqimiy 1850-1903-yillarda Qo‘qonda yashab ijod qilgan shoir, o‘zbek demokratik adabiyoti asoschilaridan biri¹. Otasining vafotidan so‘ng onasi Oyshabibi uni elparvar etib tarbiyaladi. Sh’erlarida real muhabbatni aks ettirgan Muqimiy insonning ichki kechinmalari, hissiyotlarini, turmush tarzi-yu beshavqat hayotda yashashning kurashdan iboratligini, qashshoqlarning mudhish savdolarini alam, istak, armon, orzu bilan maftunkor g‘azallarga bitdi.

Abdulla Qahhor 1907-1968-yillarda Qo‘qonda yashab ijod qilgan deyarli barcha tur va janrlarda qalam tebratgan mohir tarjimon². Otasining kasbi temirchilik bo‘lib, tushgan daromaddan cho‘ntakka kemir bo‘lmay, ish izlab qishloqma-qishloq bolalik onlari nochorlik va qashshoqlikda kechadi. Qahhor hikoyalarining har birida davrning ijtimoiy muammolari goh kuchli drammatizm zaminiga goh achchiq satira ostida yoritiladi va buning yechimi sirliligicha qoldirilib, kitobxonning o‘ziga havola etiladi³.

Bu ikki adib bir-birini ko‘rmagan bo‘lsalarda, ijod yo‘llari ma’lum qismlarida kesishadi. Ikkala adib ham nochorlik va qashshoqlikda yashaganlar va shu tufayli, asarlarining o‘xshashliklari o‘z orzularini o‘sha davrda duch kelingan xalqning nochorliklarini turli obrazlarda nomoyon qildirishga muvaffaq boladilar va kitobxonni chuqur o‘yga toldirarlik asar yaratdilar.

Ne‘mat ichra xush latofatlikda mustasno anor,

“Qoy” agar hikmatda derlar qotii safro anor.

Me‘dani pokiza aylab, ishtahoni keltirub,

¹ https://iht.uz/download/slides/2kurs/literature/adabiyot/016_mavzu_Muqimiy.pdf

² <https://www.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-nasri/abdulla-qahhor-1907-1968>

³ [file:///C:/Users/User/Downloads/Toshpo%CA%BBlatova.+Barchinoy%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Toshpo%CA%BBlatova.+Barchinoy%20(1).pdf)

Ko‘p g‘izo qilg‘armi qilg‘ay rangini humor anor.

Muqimiy ushbu misralarni yaratib, anorning qanchalik inson uchun foydali ekanligini, uning hususiyati, davosi haqida kitobxonga toza ma‘lumot berayotgandek tasvirlaydi, ammo uning tub ma‘nosida real muhabbatning timsoli bo‘lgan “ANOR”ga urg‘u berib, insonning ichki kechinmalari, hissiyotlariga boy so‘zlarda ifodalaydi: anor-bu oila, me‘da-diydor. Yaratganning eng go‘zal ne‘mati-oila, oilaviy qadriyatlardan biri bo‘lgan dasturxon atrofida birga ovqatlanish esa diydor bilan qorin to‘ydirishdek shifobaxsh ekanligi aytib o‘tilgan. Keyingi 4 misrada qashshoqlik anorning achchig‘iga qiyoslanadi va yashashning qiyinchiliklaridan anorning bir donasini yeyish uchun chontagida kemiri bo‘lmagan, tashnalikda, ochlikda bo‘lsa ham dumalagan anorni totib ko‘rish xarom bo‘lishini aytib urg‘u beradilar.

Bor masalkim: yaxshi odam der edim, o‘zi bilur,

Yo‘qsa aylardim qachon sizlarga men da‘vo anor.

Xaltasi birlan yuboring gohi-gohi lutf etib,

Bo‘yla kelganda Namangan shahridin savg‘o anor.

G‘azalning ohirgi misralarida o‘sha davring taqdir hukmiga bo‘ysunishga majbur qilgan o‘sha nochorlikning quda-andachilikdagi holati tas‘virlangan. Misralarga quyidagicha ta‘rif berish mumkin: kambag‘alchilik har bir kishining boshiga tushganda, yurt tursin o‘z qardoshing ham senga past nazarda qaraydi. Gul istab borgan eshiklar o‘z-o‘zidan qarsillatib ortidan yopiladi-yu yelkang qisilib qaytasan kishi. Misralarda shunday mahorat bilan yozilganligi boisidan aynan shu holat zaharhandalik, insonni o‘yga tolarlik etib ifoda qilingan. G‘azalning ohirgi baytida 15 yoshlik paytida onaizorisiz qolgan bolaning hanuz ona isini tuyib qo‘msashi, qalbidagi kichik yaraning faryodi mavj urishini ifoda etgan.

Abdulla Qahhorning " Anor" nomli hikoyasida esa jamiyat keltirib chiqargan, ijtimoiy qashshoqlik va uning oqibatlari haqida yoziladi. Bu hikoya bir necha Qahhorshunos olimlar tomonidan turlicha tahlil qilingan va hamon davralarda qizg‘in bahs, munozaralarga sabab bo‘lmoqda. Asarda Turobjon va xotining baxtsizligi sababi etib jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik ko‘rsatiladi. A.Qahhor hikoyani zamon talablaridan kelib chiqib insonlarni ijtimoiy hayotini, jamiyatning nochor qatlamini kichik oilaning timsolida tahlilni ravshan qilib ko‘rsatadi. Asar bosh qahramoni Turobjon nochorlik, kambag‘alchilik tufayli xotining boshqorong‘u paytida yegisi kelgan anorni olib kelib berolmagani va xotini g‘ururiga tegib gapirishi oqibatida, hatto o‘g‘rilikka borish holati tasvirlanadi. Hech zamonda anor mevasi qimmat sotilmagan, ammo epizod uchun eng to‘g‘ri tanlangan rekvizit ham anor bo‘ladi. Negaki, o‘sha zamonda ba‘zi insonlarning, hatto non olib yeyishga ham qurbi yetmagan, va holangki non o‘sha davrda ham, hozirgi paytda ham non qimmat yegulik emas. Nochorlik sababli Turobjon va xotini o‘rtasida darz ketgan munosabatlar go‘yoki, o‘sha, xotini qo‘lidan tushib ketgan anorning yerda sochilib ketgan donalaridek chil-chil sinib bo‘lgandi.

Ikki chashmaning birlashib irmoq bo‘lganiday, ikki adibning ijodlari, hayotdagi qiyinchilik sabablari ham bora-bora aynan shu “NOCHORLIK” degan nuqtaga kelib tutashdi. Ikki adibning o‘xshash jihatlari ham ana shunda. Ularni faqatgina vaqt ajratadi, xolos.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G‘ulom G‘. Muhammad Aminxo‘ja Muqumiy. Tanlangan asarlar. – T.: Uzdavlnashr, 1953.
2. Yakubov X. O‘zbek demokrat shoiri Muqumiy. – T.: Uzfan, 1953
3. A. Qahhor, Anor. Qissa va hikoyalar to‘plami, Toshkent, G‘afur G‘ulom, 2012.
4. A.Madvaliyev tahriri ostida, O‘zbek tilining izohli lug‘ati, Toshkent, 1981.
5. B.Jo‘rayeva, O‘zbek xalq maqollarining lingvistik asoslari. Toshkent, Akademnashr, 2019.
6. M.Sulaymonov, O‘zbek xalq og‘zaki ijodi (Akademik litseylar uchun o‘quv qo‘llanma), Namangan nashriyoti,2010.
7. O.Madayev, Xalq og‘zaki poetik ijodi,Sharq,Toshkent,2010.
8. Safarov Ohunjon, O‘zbek xalq og‘zaki ijodi: pedagogika oliy o‘quv yurtlari uchun darslik. Toshkent, Musiqa, 2010.
9. Olimjon H, Muhammad Aminxo‘ja Muqumiy. O‘zbekiston san’ati va madaniyati jurnali №7